

Medijske slobode u tranzicijskoj zemlji

Dragutin Lučić*

SAŽETAK

Europeizacija medija začeta je već ranije – političkim i zakonodavnim promjenama. Političke su promjene donijele medijima političku slobodu (oslobađanje od straha od političara), ali još ne i gospodarsku slobodu (neovisnost od gospodarskih centara moći i motiva zarade). Zakonodavne promjene događaju se sporije nego što se to s promjenom vlasti očekivalo. Mediji su već počeli svoju transformaciju u javne medije, ali zakonski okvir tih promjena kasni. Primjerice, novinari bi trebali biti prisutni i u tijelima koja odlučuju o tiskovnim medijima u vlasništvu države, što zakonom još nije regulirano. Zakonodavstvo treba pomoći medijima da se osiguraju od utjecaja raznih centara moći i u osiguranju jednakog odnosa izvora informacija prema raznim medijima. Tek s povišenjem razine profesionalnosti - a to prije svega znači boljim obrazovanjem novinara – i stvaranjem ozračja veće sigurnosti novinarskih radnih mjesta te, uopće, društva dijaloga i slobode, novinari će moći obavljati ulogu kontrole vlasti i javne savjesti. Nema ništa loše u tome da mediji vladaju svijetom, kako se uobičajilo reći, ali samo ako su ti mediji (novinari tih medija) oružje slobode.

Gospodine voditelju, dame i gospodo, kolegice i kolege!

Kao predsjednik novinarske staleške udruge htio bih reći nekoliko riječi o stanju medijskih sloboda, odnosno stanju naših medija u zemlji koja se nalazi u tranziciji, više tako da bude predložak za razmišljanje i za propitivanje nego kao da bude završna i zaokružena cjelina koja bi stajala posve neupitna pred općinstvom.

Biti u tranziciji znači da mi prelazimo s nekog mjesta na kojem više ne možemo stajati, ili nećemo više stajati, na neko drugo na kojemu još nismo. To drugo mjesto je, naravno, uvijek upitno. Kad govorimo o europeizaciji našega novinstva, naravno i europeizaciji cijeloga društva, onda ne mislimo samo na neke gotove, čvrste i jasne cilje-

* Dragutin Lučić, predsjednik Hrvatskog novinarskog društva / President, Croatian Journalists Association.

ve koji predstavljaju buduću Europu, nego na nešto što je tek tema za raspravu. Upravo uključivanje našega novinstva, pa onda i našeg društva u te rasprave, znači de facto uključivanje u neku raspravu o našoj, odnosno europskoj budućnosti. Mi tamo ne želimo biti samo netko koga se prima u udrugu europskih naroda zato što je ispunio neke određene zahtjeve i standarde, nego želimo biti i sukreatori te budućnosti u kojoj se nadamo da ćemo i mi živjeti. To znači da u takve europske rasprave, pa i rasprave o medijima, moramo i mi biti uključeni. Naravno, europeizacija medija u Hrvatskoj nije počela danas. Ovdje sjede neki od kolegica i kolega koji su tu borbu za europske medije, za nezavisne medije, za slobodu medija vodili i prije, pa im ja kao sadašnji predsjednik zahvaljujem, jer ono njihovo najbolje sada ja baštinim i pokušavam na tome graditi neku budućnost. Naime, nije ništa novo reći da tek iz volje za neku budućnost, a nadam se da je ona europska, proizlazi i prepoznavanje onoga prošlog i današnjeg u toj budućnosti.

Kakvo je konkretno stanje s medijima, odnosno njihovom neovisnošću u Hrvatskoj? Prije mojega dolaska na čelno mjesto udruge, pokrenuti su procesi ponajprije političke, a onda i zakonske transformacije okruženja u kojima mediji djeluju. Prvo, čini mi se da je politička bitka uglavnom dobivena. Osnovna činjenica nakon velikih izbora u Hrvatskoj je ta da je uglavnom nestalo straha. Mislim tu prije svega na politički strah; gospodarski, socijalni i drugi strahovi u novinarskoj udruzi su ostali. Mi, naime, nismo puno bogatiji nego što smo bili prije nekoliko mjeseci. Možda smo i nešto siromašniji. U svakom slučaju, stvorena je nova atmosfera, atmosfera u kojoj nema političkog straha i to, naravno, omogućuje i otvoreni razgovor profesionalaca i svih onih koji su zainteresirani za javno mnijenje i za to da o našim medijima govore otvoreno.

Ono što smo očekivali da nova vlada nešto brže rješava, to je prije svega zakonodavni okvir. Mi se ne pozivamo samo na ono što je međunarodna zajednica tražila od naših vlasti, nego na ono što smo tražili mi sami. Put je započet, ali, čini mi se, ne dovoljno energično i ne dovoljno transparentno, a to je transformacija državnih medija, da ne kažemo – transformacija stranačkih medija u javne medije. Zakonodavni okvir za to još nije ostvaren, iako su velike rasprave, demokratske rasprave, vođene čak i u ovoj dvorani. Radi se prije svega o Zakonu o Hrvatskoj radioteleviziji i Zakonu o telekomunikacijama, koji se kod nas zove, mislim, Zakon o radiju i televiziji ili slično, pa se ljudi često i zabune oko toga. Nadalje, nužna je transformacija HINA-e, nacionalne izvještajne novinske agencije, iz jednog državnog, poludržavnog servisa u javni servis. Naravno, mi kao profesionalci i kao stalež zainteresiran u tim stvarima htjeli bismo imati više utjecaja pa smo zainteresirani da i u onim tijelima koja odlučuju o nekim pisanim medijima koji su u vlasništvu države de facto stvorimo neovisna tijela koja će omogućiti njihovu neovisnost i isto tako tražimo da u njima sjede naši predstavnici kao oni koji su najzainteresiraniji za takvu vrstu promjena.

Naravno, znam da moramo biti strpljivi, da ne možemo očekivati da se promjene dogode preko noći. Jučer se dogodila i jedna velika promjena, promjena ustava u Hrvatskoj, o kojoj se, mislim, premalo govori. To će promijeniti i neke globalne relacije u kojima jasnije i konzistentnije možemo voditi borbu za neovisne i slobodne medije. Naime, već sada nam neki tumače da mediji vladaju svijetom, pa onda da i naši mediji vladaju Hrvatskom, premda osobno smatram da je to samo još jedno od lukavstava

ovoga svijeta. Napokon, prema jednoj od prvih definicija novinstva uopće – definiciji velikog teoretičara demokracije Alexisa de Tocqueillea – novinstvo jest ponajprije oružje slobode. U tom smislu, mi i želimo biti oružjem slobode. Naravno, to oružje je vrlo delikatno i specifično i proizvodi su takvi da se njima može manipulirati. Naime, mi donosimo neko masovno znanje, upućeno masovnoj publici i činjenica da se naše riječi za jedan dan uozbiljuju u tom masovnom mehanizmu budi apetite da se takvim instrumentom dirigira ovako ili onako, pokušava upravljati ili ga barem korumpirati. U tom pogledu, naravno, ni naši mediji nisu nevini. Još svjedočimo o utjecaju nekih gotovo paraobavještajnih službi na medije. Često mediji nisu jednaki u odnosu na izvore informacija. Zato ćemo se i dalje zalagati, i boriti, za mijenjanje zakonodavnog okvira u kontekstu o kojem sam govorio. Prema zakonu o informiranju, moguće je da vlasnik bude istovremeno i urednik, što je neprihvatljivo, i tu također trebamo promjene, ali, naravno, i promjene u kaznenom zakonodavstvu.

Ono što mi kao udruga jedne profesije možemo činiti jest to da jačamo obrazovanje, odnosno profesionalnu razinu naših članova. Tek onda kada budu gospodarski, odnosno socijalno sigurni, kad radna mjesta budu sigurnija i kad napredovanje bude po profesionalnim kriterijima te kad se stvori atmosfera dijaloga, slobode i neovisnosti medija, moći ćemo stvarno biti kontrola vlasti i javna savjest. Bez toga mi ćemo biti samo grupice profesionalaca sa nekim svojim privatnim i poluprivatnim interesima.

Dragutin Lučić

Media Freedoms in a Country in Transition

SUMMARY

The Europeanization of the media began before the onset of the period of transition with a wide range of political and legislative changes. Political changes brought political freedom to the media (freedom of fear from politicians) but not yet economic freedom (independence of economic centres of power and the profit motive). Legislative changes are proceeding at a slower pace than it was expected when the new authorities took power. The media have already started to transform into the public media, but the legislative framework for this change is still missing. For instance, journalists ought to be represented in bodies discussing the printed media in state ownership, which, however, is not yet regulated by law. Legislation should help the media to free themselves from the influence of different centres of power and to secure that all source of information should treat the different media on an equal footing. It is only through improved professionalism (that is, better educated journalists), greater job security for journalists and more open dialogue and freedom in society that journalists will be able to play the role of public conscience and controllers of the authorities. There is nothing wrong in the media ruling the world (as the saying goes) as long as the media (that is, journalists) are engaged in the fight for freedom.